

ням 10-літнього ювілею Федеральних зборів РФ у Державній Думі співробітники відділу офіційних видань брали участь у підготовці ювілейної експозиції найбільш рідкісних і цінних книжкових видань з історії парламентаризму в Росії. В 2005 р. темами круглих столів були питання, пов'язані з боротьбою проти тероризму та забезпеченням прав жінок.

Сьогодні є особливо очевидною необхідність взаємовигідного співробітництва й взаємодії в усіх напрямках бібліотечної діяльності з найбільшими бібліотеками країни в умовах розподіленого бібліотечного фонду, незабезпеченості належних обсягів фінансування, швидкого росту кількості і друківаних, і електронних документів.

Розвиток нових інформаційних технологій дає можливість і робить доцільним при інформаційному обслуговуванні спиратися як на власні ресурси, так і співпрацювати при виконанні запитів з бібліотеками всіх типів. Цьому сприяє участь РДБ у створенні зведеного каталогу бібліотек Росії – Національного інформаційно-бібліотечного центру «Лібнет», і використання його ресурсів для пошуку й одержання інформації. Наразі 76 бібліотек є учасниками «Лібнет». Іншим важливим проектом, учасниками якого є 5 найбільших бібліотек Росії, у т.ч. РДБ, РНБ і Парламентська бібліотека, став проект створення Російського інформаційно-бібліотечного консорціуму наприкінці 2003 р. у рамках проекту Європейської комісії. Цей проект націлений на формування розподіленого зведеного каталогу, що надає доступ до бібліографічних і електронних ресурсів бібліотек-учасниць.

ІННОВАЦІЙНА МІСЦЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БІБЛІОТЕКИ В ІНФОРМАЦІЙНІЙ ІНФРАСТРУКТУРІ КРАЇНИ

(переклад з російської)

У статті обґрунтовується чільне місце Національної бібліотеки Білорусі в інформаційній інфраструктурі країни через концептуальне переосмислення діяльності цієї державної установи у царині формування інформаційних ресурсів НББ

ІНФОРМАЦІЯ – найважливіший стратегічний ресурс розвитку суспільства. Якісне формування інформаційної інфраструктури країни – запорука високого рівня розвитку її наукового, технологічного й культурного потенціалу.

Інформаційна інфраструктура містить у собі сукупність соціально-комунікаційних інститутів, банків даних і знань, засобів та систем зв'язку, що забезпечують існування й розвиток інформаційного простору, а також суб'єктів інформаційної взаємодії на різних рівнях організації суспільства [громадянин – громадянин; громадянин – соціальна група (організація, держава); соціальна група (організація) – соціальна група (організація); соціальна група (організація) – держава] та їхнього доступу до інформаційних ресурсів (ІР) на основі відповідних інформаційних технологій, що включають програмно-технічні засоби й організаційно-нормативні документи. Високий рівень організації інформаційної інфраструктури та її якісне формування можливі за умови створення повноцінної, прозорої й гнучкої нормативно-правової бази, багатовекторного генерування вітчизняного інформаційного ресурсу, забезпе-

Стратегічним напрямом в інформаційному обслуговуванні РДБ є надання віддаленого доступу до електронних ресурсів, створюваних у Бібліотеці. Інтерес та активне використання ресурсів електронної бібліотеки дисертацій стали передумовою для організації віртуальних читальних залів, яких налічується сьогодні більше 150 в 77 регіонах Російської Федерації та країнах СНД. Віртуальні читальні зали відкрито в РНБ, бібліотеці Російської академії державної служби та в інших бібліотеках і освітніх установах.

Взаємодія найбільших бібліотек країни, що підпорядковуються різним міністерствам і відомствам, дозволяє об'єднати зусилля і ресурси в забезпеченні повноцінного інформаційного обслуговування органів державної влади та управління. Гостра потреба управлінських структур в інформації з найрізноманітніших джерел обґрунтована необхідністю діяльності аналітичних підрозділів шляхом зіставлення, інтеграції та синтезу даних для виявлення реальної картини й підготовки правильних управлінських рішень – як у сфері адміністративного управління, так і у забезпеченні безпеки особистості, суспільства та держави.

Якщо всього кілька років тому можна було говорити, що той, хто володіє інформацією, володіє світом, то тепер ситуація визначається іншим принципом: той володіє світом, хто вміє користуватися інформацією.

Л. Кірюхіна, Т. Кузьмініч, Білорусь

чення необмеженого доступу населення до суспільно значимих інформаційних ресурсів, захисту сукупного інформаційного ресурсу країни, створення системи дистанційної освіти, формування електронних бібліотек, розвитку електронної комерції і т. ін.

У Республіці Білорусь сформувалася система соціальних інститутів, діяльність яких спрямована на створення, нагромадження, переробку й використання суспільно затребуваних і значущих для збереження соціальної пам'яті інформаційних ресурсів. Це такі організаційно оформлені й усталені у своїх традиціях соціальні інститути, як бібліотеки, інформаційні центри, архіви, засоби масової інформації, видавничі й книготорговельні організації, музеї, а також їхні віртуальні похідні, що сформувалися в електронному середовищі.

Ключове місце в цій системі належить бібліотекам. Саме вони забезпечують акумулювання, створення й використання основного суспільно доступного інформаційного ресурсу, сприяють задоволенню й формуванню інфо-

рмаційних потреб соціуму як одного з визначальних компонентів інформаційної інфраструктури. Розвиваючись як її невід'ємна частина, бібліотеки сьогодні прагнуть відповідати їй у певному сенсі пристосовуватися до її особливостей і впливати на перспективи вдосконалення. Національна бібліотека Білорусі (НББ), відповідно до свого статусу, очолює систему бібліотек країни й займає лідируюче становище в розвитку сукупного інформаційного ресурсу, маючи у своєму розпорядженні найбільш повні й затребувані документні фонди, електронні ресурси власної генерації й найбільших інформаційних центрів світу.

У 2005 р. науковими і виробничими підрозділами НББ було проведено цілеспрямоване вивчення інформаційного ринку країни, в ході якого виявлено рівень інформатизації бібліотечного сегмента Білорусі. Необхідно відзначити, що цей процес є одним із пріоритетних напрямів розвитку бібліотек, визначених державою. Сьогодні в автоматизованому режимі працюють НББ, республіканські галузеві, обласні й вузівські бібліотеки, а також 85% центральних міських і районних бібліотек. Всі великі й 59% центральних міських і районних публічних бібліотек мають доступ до Інтернету. Сукупний електронний інформаційний ресурс бібліотечної системи республіки нараховує понад 50 млн. записів, близько 30% цього масиву становлять ресурси власної генерації. Це досить великий обсяг інформації та, безсумнівно, показник активної роботи й рівня технічної оснащеності бібліотек. Але не можна не звернути увагу на те, що в умовах відсутності високоорганізованої корпоративної взаємодії вітчизняних бібліотек у сфері формування й використання електронної інформації це є ще й свідченням дублювання продукції – і тієї, що придбається, й власної – недостатньо ефективного витрачання фінансових ресурсів.

В останні роки в умовах значного збільшення документних ресурсів, прискорення інформаційно-комунікативних процесів, інтенсивної зміни й ускладнення інформаційних потреб, появи якісно нових можливостей інформаційної діяльності відбувається переосмислення місії бібліотеки як соціальної інституції, і національної бібліотеки зокрема. Причому участь національної бібліотеки у формуванні й розвитку інформаційної інфраструктури стає дедалі більше значимою. Це повною мірою стосується й НББ і знайшло відображення в ряді документів, прийнятих на вищому державному рівні. В 2004-2005 рр. було переглянуто концептуальні основи розвитку Національної бібліотеки Білорусі. Певну роль у цьому відіграли спорудження нового приміщення, розробка комплексу інформаційно-технологічних систем, що дозволяють значно розширити традиційно виконувани Бібліотекою завдання. Було підготовлено і затверджено Радою Міністрів Республіки Білорусь (травень 2005 р.) «Концепцію створення республіканського інформаційного й соціокультурного центру на базі споруджуваного будинку державної установи "Національна бібліотека Білорусі"». В її розвиток НББ було створено: «Концепцію формування інформаційних ресурсів Національної бібліотеки Білорусі», «Концепцію організації бібліотечно-інформаційного обслуговування користувачів Національної бібліотеки Білорусі», «Концепцію створення соціокультурного центру на базі споруджуваного будинку Національної бібліотеки Білорусі» і програми їхньої реалізації. Цими документами визначається інноваційна місія НББ у процесі розвитку інформаційної інфраструктури су-

спільства, її націленість на розв'язання стратегічних завдань використання інформаційно-технічного потенціалу в забезпеченні стійкого розвитку країни.

Інноваційна місія НББ у формуванні й розвитку інформаційної інфраструктури країни може бути реалізована за допомогою:

- розробки концептуальних підходів розвитку як бібліотечної інформаційної інфраструктури країни в цілому, так й окремих її складових (у тому числі й визначення вектора власної діяльності);

- формування нормативно-правової бази інформаційних процесів у країні, причому національна бібліотека може виступати і як об'єкт правових відносин в інформаційній сфері, і як суб'єкт діяльності з розробки нормативної бази;

- створення інформаційної ресурсної бази країни й інтеграції її у світовий інформаційний простір;

- забезпечення збирання, бібліографічного відображення, збереження й дигіталізації національного документа;

- формування й розвитку інформаційного забезпечення різних сфер суспільної діяльності і якісного наповнення аналітико-інформаційного ресурсу;

- постійної модернізації технології інформаційно-бібліотечної діяльності;

- організації корпоративної взаємодії в рамках інформаційної інфраструктури країни;

- створення національної електронної бібліотеки.

Реалізуючи своє місійне призначення як республіканського інформаційного центру, НББ націлена на забезпечення доступу громадян Білорусі, за допомогою навігації, до інформації з будь-якого сектору інформаційного ринку, до наявних електронних ресурсів (як власних, так і придбаних) та ресурсів інших інформаційних установ країни й світу.

Формування ІР НББ здійснюється з урахуванням можливості конвергенції ІР бібліотек, архівів, музеїв, інформаційних центрів та служб і спрямовано на:

- акумулювання максимально повної колекції національних ІР;

- відбір і накопичення суспільно значимих світових ІР, що включають науково-технічну, економічну, статистичну, комерційну, біржову й фінансову, а також масову споживчу інформацію;

- розвиток інформаційно-пошукових систем по ІР Національної бібліотеки;

- створення на корпоративних засадах зведеного електронного каталогу бібліотек Білорусі;

- створення національної електронної бібліотеки;

- формування електронного архіву національного документа;

- створення навігаторів по загальнодоступним національним і затребуваним світовим ІР.

Інноваційна місія НББ в інформаційній інфраструктурі передбачає розвиток на якісно новому рівні інформаційного забезпечення різних сфер суспільної діяльності. Спектр створюваної аналітико-інформаційної продукції повинен відповідати світовому рівню вимог, бути спрямованим на формування й задоволення інформаційних потреб різних категорій користувачів (керівних органів країни, керівників установ, підприємств та організацій, учених, студентів тощо) і включати:

– науково-допоміжну й професійно-виробничу реферативну, оглядову, анотовану й сигнальну інформацію, а також фактографічну, графічну та повнотекстову у формах, що відповідають сучасному рівню науки, техніки, культури і затребувані користувачами;

– інформаційно-бібліографічні матеріали популярного змісту у формах, що відповідають сучасному рівню науки, техніки, культури і є доцільними для надання користувачам;

– джерела перспективної бібліографії, що відображають інформаційну продукцію бібліотек та інформаційних центрів Білорусі, а також видавничу продукцію вітчизняних видавництв і видавничих організацій.

Передумови для цього вже є завдяки багаторічній плідній діяльності НББ зі створення аналітико-інформаційної продукції соціогуманітарної тематики, традиційно закріпленої за нею. Це блок електронної та друкованої інформації бібліографічного, фактографічного, графічного, а на сьогоднішній день – повнотекстового й комбінованого характеру. Загальний обсяг електронних ресурсів власної генерації НББ становить близько 2 млн. 400 тис. записів. В електронному каталозі бібліотеки, доступному в режимі on-line, представлені 1 млн. 600 тис. бібліографічних записів у форматі BelMARC й 938,3 тис. записів у форматі BelMARC/Authorities. У 2004 р. розпочато роботу з ретроконверсії генерального алфавітного каталогу, з якого на сьогодні скановано понад 1 млн. 100 тис. карток. У числі найбільш значимих за обсягом і якістю включеної інформації – бібліографічні БД “Історія Білорусі” (близько 43 тис. записів, починаючи з 1994 р.), “Чорнобиль” (понад 22 тис. записів, починаючи з 1994 р.), “Культура і мистецтво” (88 тис. записів, починаючи з 1993 р.), “Radziviliana” (видання із книжкових зборів роду Радзивілів по фондах провідних бібліотек Білорусі, країн СНД, Європи – більше 420 записів), фактографічна БД “Білорусь у подіях й особах” (відображено понад 15 тис. персоналій і 4 740 описів подій), графічна “Геральдика” (більше 1 400 чорно-білих і кольорових зображень родових гербів Білорусі й прикордонних територій з видань по геральдиці з фондів НББ) тощо. Нині доступ до баз даних локальний, але в найближчій перспективі вони будуть доступні віддаленим користувачам. Крім того, зміниться й форма надання інформації. На зміну однорівневій – бібліографічній, графічній, фактографічній, повнотекстовій – прийде комбінована форма інформації.

Функціонування сучасної інформаційної інфраструктури неможливе без створення й розвитку національної електронної бібліотеки. Формування її в НББ здійснюється вже сьогодні: почалася дигіталізація актуальної (найбільш затребуваної користувачами) і найціннішої частини фонду (рукописів, стародруків й рідкісних книг), фізично застарілих документів (колекцій грамплатівок), у перспективі – білоруських газет довоєнного часу і т. ін. Створено 1 274 електронні копії авторефератів дисертацій, оцифровано 27 рукописів, стародруків і рідкісних видань. На базі лабораторії з оцифрування звуку в електронну форму переведено більше 2 600 грамплатівок з фондів НББ.

Видозмінилася видавнича діяльність Бібліотеки. З 2004 р. почалося формування архіву повних текстів документів, освоєно технологію підготовки видавничої продукції на електронних носіях і випущено 17 CD-ROM.

Усі аспекти інноваційної місії НББ у формуванні інформаційної інфраструктури Білорусі зумовили модернізацію технологічних рішень у галузі інформаційно-бібліотечної діяльності. Ми рухаємося по шляху реалізації принципу централізації виробничих процесів каталогізації й звільнення значних кадрових ресурсів від республіканського до районного рівнів. Оптимальність кінцевого результату залежить від успішного запуску й промислової експлуатації системи корпоративної каталогізації. У рамках модернізації передбачено перехід на сумісні з міжнародними нормами формати й стандарти, а також організацію системи навчання та ліцензування каталогізаційної діяльності.

Робота НББ з формування інформаційної інфраструктури країни регламентується рядом законодавчих документів, що стосуються як інформаційної сфери в цілому, так і безпосередньо бібліотеки як об’єкта правових відносин, прийнятими на національному рівні й ратифікованими міжнародними конвенціями, деклараціями, угодами. Це, насамперед, Конституція Республіки Білорусь (1994), Закон Республіки Білорусь “Про бібліотечну справу в Республіці Білорусь” (2002), Постанова Кабінету Міністрів Республіки Білорусь “Про затвердження порядку розсилання обов’язкових безкоштовних і платних примірників друкованих видань” (1996), Статут державної установи “Національна бібліотека Білорусі” (2003), а також ряд інструкцій і положень. Наразі здійснюється масштабна розробка локальних нормативних документів, що регламентують діяльність бібліотеки в нових умовах.

Разом з тим, для успішної реалізації інноваційної місії НББ потрібно і надалі розвивати існуючу нормативно-правову базу. Закріплення за НББ статусу республіканського інформаційного й соціокультурного центру вимагає внесення змін у систему діючих законодавчих і нормативно-правових актів, що стосуються питань придбання, зберігання, створення й використання інформаційних ресурсів, надання поштових і митних пільг на пересилання документів по міжбібліотечному абонементу й міжнародному документообміну. Необхідними є, насамперед, прийняття закону про обов’язковий примірник, здійснення доробки нормативного механізму внутріреспубліканського документообміну, а також розробка й реалізація державних програм: “Формування корпоративної бібліотечно-інформаційної інфраструктури в Республіці Білорусь”, “Пам’ять Білорусі”.

Поповнення фондів будь-якої бібліотеки, незалежно від відомчої приналежності реципієнта, мусить вестися за гранично простою схемою й не оподатковуватися. Книги – особливий ресурс, що має, насамперед, інтелектуальну вартість, а бібліотека – особливий соціальний інститут, у рамках якого цей ресурс надається безкоштовно й не розглядається як джерело збагачення.

Реалізацію своєї інноваційної місії Національна бібліотека Білорусі вважає можливою тільки за умови ефективного співробітництва всіх учасників процесу формування інформаційної інфраструктури країни, що є гарантією наших загальних майбутніх досягнень у становленні й розвитку інформаційного суспільства третього тисячоріччя.